

نقش ناموزون برنامه‌های شهر

نگاهی هنوز تهران را شهری زیبا می‌داند که در اراضی کم شیب و در دامنه کوهستان قرار داشته که امکانات فراوان مورد نیاز شهروندان را دارد.

نگاهی هنوز تهران را شهری زیبا می‌داند که در اراضی کم شیب و در دامنه کوهستان قرار داشته که امکانات فراوان مورد نیاز شهروندان را دارد.

اما جمعی نیز آن را شهری با ظاهری خاکستری و خسته کننده، با هوای آلوده و بی‌در و پیکر که حد و مرز و ورودی‌های آن تعریف نشده و نامشخص است، می‌دانند و نظرسوم، برآیند هر دو توصیف است. در این بین آنچه مورد توافق کارشناسان مختلف است، اهمیت برنامه و طرح‌های تهیه شده برای بهبود و ارتقای وضعیت و توسعه پایدار شهر است. مورد اساسی، در خصوص وضعیت و چگونگی ساخت و ساز در شهر تهران مطرح است، از جمله اینکه، آیا از پیشینه معماری و شهرسازی کشور در طرح‌ها و پروژه‌ها استفاده می‌شود؟ آیا معماری هم پیوند با تاریخ و وضعیت بومی و عملگرا و بدون اضافات و زواید حاکم است؟ آیا آنچه در حال حاضر در ساخت و ساز شهرهای کشورمان انجام می‌شود، با گذشته فرهنگی این کشور و خصوصیات و روحیات کنونی مردم ارتباط و سازگاری دارد؟

آیا وحدت که یک اصل مهم در طراحی معماری و شهرسازی این سرزمین است، در ساخت و ساز شهر تهران وجود دارد و اصولاً محیط و فضای معابر و میادین و مراکز مهم شهری تحت کنترل است؟ در اکثر شهرهای مهم جهان، فضاهای شهری، ساختمان‌های حاشیه خیابان‌های اصلی، دارای فرم خاص و تعریف شده و هماهنگی و نظم حساب شده بوده که این فرم و شکل هماهنگ و زیبا و نزدیک به هم را باید در چندین دهه تلاش و زحمت و داشتن طرح‌ها، همراه با ضابطه‌های تعیین شده دانست. تمامی ساخت و سازها تحت کنترل و مدیریت مسئولان شهر بوده و هیچ فرد یا گروهی قادر نیست در طرح معماری، نما و منظر ساختمان مجاور خیابان، خارج از الگوهای تعیین شده و خلاف ضوابط، اقدام کند و به هیچ وجه اجازه بر هم زدن سیمای شهر به آنان داده نمی‌شود، زیرا موضوع توجه به طراحی شهری را به عنوان یک حق عمومی که در معرض دید و رویت مردم قرار داشته می‌دانند که جنبه شخصی و خصوصی برای سازنده ندارد، حال آنکه، این مورد در شهر تهران کاملاً فراموش شده است و در این زمینه هر ساختمان با آزادی عمل، در ساخت نمای بیرونی، ساز خودش را می‌زند.

با مشاهده وضعیت بناهای ساخته شده طی چند سال گذشته تاکنون، قضاوت مردم از مجموعه‌های احداث شده چگونه است؟ بارها مشاهده شده که در یک خیابان، ساختمان‌های تازه ساز، دارای ارتفاع متفاوت، فرم معماری مختلف و متصل به هم در حاشیه پیاده‌رو احداث شده‌اند؛ ساختمان‌هایی با نمای آجری یا سنگ و در رنگ‌های مختلف با پوشش نمای آلومینیوم و یا تماماً شیشه و دیگری هم شاید ترکیبی از مجموعه مصالح موجود در بازار در کنار هم، خودنمایی می‌کنند. علاوه بر این، پدیده احداث ورودی ایستگاه‌های مترو در سطح معابر شهر تهران و ساخت آنها در بعضی از معابر عمومی اصلی، میادین و فضای سبز موجود شهری، اتفاقی است که در تشدید وضعیت فعلی، مزید بر علت شده است.

بعضی از سازمان‌ها در مقاطع زمانی که این مباحث مطرح شده است، اتاق و فضایی برای بررسی این موضوع دایر کرده‌اند که بیشتر جنبه رفع تکلیف به خود گرفته است. در برخی از شهرهای کشورمان، آثار و نمونه‌های شاخص مربوط به معماری و شهرسازی دوران گذشته که حکایت از آگاهی و شناخت سازندگان آنها نسبت به موضوع طراحی شهری داشته از جمله مجموعه بناهای پیرامون میدان نقش جهان در شهر اصفهان که شاهکار معماری دوران اسلامی است و وجود خیابان چهارباغ به عنوان الگوی یک معبر شهری موفق در شهرسازی کشورمان و همچنین فضاهای بسیار زنده شهری قابل مشاهده است.

همچنین بناهای مجموعه معروف به باغ ملی در شهر تهران که اوج معماری ایرانی در آن پدیدار بوده و باید نام و یاد استاد لرزاده و دیگر معماران این مجموعه را به نیکی ببریم. قسمت‌های بر جای مانده از بناها با ترکیب هماهنگ از زمان قدیم شهر تهران در بخش‌هایی از خیابان‌های فردوسی، ناصرخسرو، نادری و جمهوری و در خیابان امیریه و نیز شکل میادین حسن‌آباد و مخبرالدوله که تلفیقی از معماری ایرانی-اسلامی و اروپایی است، نمونه‌های شاخص از عمل به این موضوع شناخته شده در تخصص طراحی شهری و شهرسازی این دیار مربوط به دوران گذشته شهرمان هستند.

طراحان و سازندگان این فضاهای شهری زیبا، نسبت به فرهنگ و معماری و شهرسازی این سرزمین و نیاز شهروندان، بسیار عالم و مطلع بوده‌اند و عمده دلیل موفقیت و محبوبیت این ساختمان‌ها و خیابان‌ها و فضاها، مربوط به توجه سازندگان نسبت به فرهنگ بومی و اهمیت دادن به نیاز و رفاه انسان بوده که در تمام کارها، در اولویت توجه آنان قرار داشته است. این در حالی است که در اکثر

طرح‌های امروزی، عمدتاً اهمیت به فرهنگی بیگانه و الگو گرفتن از آنها و اولویت نسبت به رفع مشکل تردد و وسایط نقلیه مد نظر است.

دلیل عمده وضعیت سیمای شهر و نمای ساختمان‌ها و نازیبایی دید و منظر بناهای واقع در خیابان‌های اصلی و میادین و فضاها و مراکز مهم شهری پایتخت و تمامی شهرهای کشورمان به جز با اندک تفاوت در شهر اصفهان، سلیقه‌ای عمل‌کردن مالکین بناها در انتخاب فرم و شکل نما و استفاده از مصالح ساختمانی مختلف با سلیقه‌های متفاوت و نبود ضابطه مشخص مدون برای ساخت نما و منظر فضاها در طرح‌های تفصیلی گذشته است که سبب شده تا طی سالیان گذشته این قسمت مهم از شکل‌گیری جداره ساختمان‌ها به سلیقه مالکان و اشخاص و طراحان سپرده شود. نتیجه این آزادی عمل، وضع موجود سیمای شهری در شهر تهران شده است؛ موضوع مهمی که در طرح‌های شهری تهیه شده در کشورمان، علی‌الخصوص شهر تهران فراموش شده است.

برای برون‌رفت از وضعیت موجود و تغییر شکل کنونی، در نخستین قدم می‌بایست علاوه بر توجه به تخصص‌های استفاده شده در تدوین طرح‌های جامع و تفصیلی شهرها، از متولی خاص دیگری با مجموعه تخصصی طراحی شهری برای تدوین ضوابط مورد نیاز و تهیه طرح‌های خاص این بخش مهم در شهرسازی استفاده شود. در تهیه طرح‌های قبلی شهری، همان‌گونه که به تخصص‌های برنامه‌ریزی شهری، ترافیک و حمل‌ونقل، مباحث مربوط به محیط‌زیست و مسائل اجتماعی و اقتصاد شهری و معماری و... بها داده شده، مبحث و موضوع طراحی شهری نیز اگر بالاتر از آن تخصص‌ها نباشد، به هیچ‌وجه اهمیت کمتری از این مجموعه ندارد. عدم‌شناخت و توجه به این موضوع مهم در شهرها به خوبی قابل تشخیص و مشاهده بوده و وضعیت فعلی شهرمان نتیجه آن بی‌توجهی به این مسئله در گذشته بوده است.

به گفته معاونت شهرسازی شهرداری، از طرح تفصیلی شهر تهران به زودی رونمایی خواهد شد و بسیاری امیدوار هستند که اقدام لازم جهت رفع نواقص و کمبودهای طرح تفصیلی قبلی در طرح جدید صورت گرفته شده باشد، به این امید که به وضعیت ساخت و ساز به‌خصوص در معابر اصلی و میادین شهرمان از جمله توجه ویژه به خیابان ولیعصر و میادین تجریش، ونک، ولیعصر، منیریه، راه آهن و خیابان‌های انقلاب و آزادی و میادین امام‌حسین، فردوسی و انقلاب و دیگر مسیرهای اصلی و مهم شهری واقع در مناطق بیست‌ودوگانه شهر تهران در طرح تفصیلی جدید، توجه جدی شده باشد و به این موضوع در قالب یک طرح موضعی و یا موضعی تنها، نگاه نشود.

اگر در زمینه حمل‌ونقل شهری، به دلیل ایجاد امکانات ضروری و مورد نیاز و استفاده راحت و مناسب مردم از وسایط نقلیه عمومی، شهر تهران طی سال‌گذشته به‌عنوان شهر نمونه و الگوی موفق توسط مراکز بین‌المللی انتخاب شد، انتظار می‌رود در زمینه توجه به طراحی شهری جهت ایجاد و شکل‌گیری شهر با سیمای زیبا و مطلوب نیز، اقدام اساسی صورت پذیرد تا شاید بعد از سال‌ها در این زمینه هم، روزی این شهر به‌عنوان الگوی توجه به طراحی شهری که در معماری و شهرسازی آن شاخصه‌های ایرانی و اسلامی مشهود باشد، مطرح شود. استفاده از تجارب موفق گذشته کشورمان و توجه به فرهنگ و خصوصیات مردمی در کشور و همچنین توجه به تجارب دیگر کشورها در این زمینه، راهگشا خواهد بود.